

Bebők Etel legszebb karácsonya

Eleinte nem értette, a szerettei miért nem felhőtlenül vidámak a karácsonyfa körül, különösen hogy 25-e volt már, amikor általában oldottabb a hangulat, nem oly áhítatos, mint szentestén. Fiatal lány korában volt olyan érzése, mint most: az álombéli repülés mámore. De most nem álomnak tűnt, hanem valóságosnak. Hiszen a karácsonyfa és a körülötte halkán beszélgető családja is valóságos volt. Nem értette, őket miért nem ragadta el a mámor, miért nem érzik át az ő boldogságát. Az urát is nemrég hazasegítette az Isten a dnyepropetrovszki hadifogolytáborból, igaz, hogy félig megfagyott a lába, csontsovány volt, de mégis itthon érte meg a háború utáni harmadik karácsonyt. Élt!

Bebők Etel annyira meghatódott, ahogy boldogan röpködött, szinte repesett a tetőgerendák alatt, hogy majd' kicsordult a könnye. Már nyúlt is oda a keze fejével, hogy letörülje, de valahogy nem érezte a tagjait. Bal kezével szokta letörölni a peregni készülő könnyeit, de a keze nem engedelmeskedett. A jobbja sem. Aztán erről hamar meg is feledkezett, mert elvonta figyelmét a mennyezeti lámpa burájára rakódott finom por. „Na bizony, kevés az olyan háziasszony, aki az ünnepekre a lámpa tetejét is portalanítja... Szégyellem, de legalább nem látszik.”

Épp amikor ezt gondolta, az ura fölpillantott – mintha egyenesen rászegezte volna melegbarna, jóságos szemét. Mintha az ember kitalálta volna a gondolatát, de Etel érezte, nem rója meg az alapos takarítás elmulasztásáért.

Aztán nagy hirtelen megváltozott a hangulat: a sovány, de az utóbbi hetekben egyre inkább erőre kapó ura egyszer csak felpattant a szép, de kényelmetlen tonettszékről, az asztal mellől, amelyen a fa a rajta levő díszekkel – az ezüstpapíros szaloncukrokkal, a csuhéból készült angyalkákkal és jászlakkal, az illatos almákkal, a gyertyákkal és tetején a betlehem csillaggal – együtt megremegett, a borospoharak meg összezörrentek, és a két színfeketébe öltözött asszonyt, a gömbölyded kis Nyanyukát: anyósa édesanyját meg az anyósát felkapta és a szoba közepére lökte, egymásra. Közben jólesően hahotázott. Szerencsére először Nyanyuka került a tisztára súrolt hajópadlóra, de sem neki,

SZAPPANOS GÁBOR (1962) budapesti író, műfordító, szerkesztő, tanár. Angol, svéd, dán, norvég és olasz nyelvből fordít. Legújabb kötete: *A zöld Krisztus* (Pro Pannonia Kiadó, 2019).

sem a lányának, Rozi néninek nem esett baja, mert Nyanyuka valóságos kis gömböc volt. Közeledett a kilencvenhez, de sokszor kapták rajta, hogy a spájzban a stelázsín álló bödönből sutyiban disznózsírt kanalazgat, kenyér nélkül. Úgyhogy sem ő, sem a lánya nem ütötte meg magát: az edzett zsírpárnák megtették a magukét. Bebők Etel tudta, hogy ha ő is odalent lenne, ő is rákerült volna a három nemzedéket egymásba gabalyító asszonykupacra. Egyszer ugyanitt, egy Balázs-napi mulatozáson volt már ilyen, és most is majd' megszakadtak a nevetéstől. Etel hallotta, ahogy odalent mindenki nevet, nagymamája és az anyja már keltek volna föl, de a kacagástól képtelenek voltak.

Végül ő is nevetni kezdett, ám valahogy az ő hangja nem hallatszott. De nem sokat töprengett rajta, inkább az kezdte érdekelni, hova tűnhetett kislia, Balcsi, aki az előbb még a szobában volt. Bebők Etel kiröppent a szobából a vastag vályogfalon át – ez egészen természetes volt számára, mint ahogy az álomban is természetesnek tartunk minden furcsaságot –, és keresni kezdte. Talán a spájzban a dédmamához hasonlóan ő is rájár még a vacsora maradékára, a töltött káposztára, amit annyira szeretett, és amin mostanra már rég megdermedt a zsír? Nem. Szegény kisfiát odakünn, a reteráton találta, ott trónolt bátran a mínusz tízfokos hidegben. Hja, télen a nagydolog elvégzése igazi megpróbáltatás, de edzi az akaraterőt, s ezáltal a jellemet, no meg tisztít is, úgyhogy jól megérdemelt kellemes érzéssel tölti el az embert, amikor visszatér a meleg szobába. A fiú majd csak tizenöt esztendő múlva, az egyetem alatt szokik rá budapesti bérleményében, hogy a meleg végén hosszasan megüljön olvasgatni.

Miután az asszonyok még a kacagástól csorgó könnyekkel is küszködve nagy nehezen összeszedték magukat, tápáskodtak föl, majd eligazgatták magukon a vastag szoknyát és a fekete főkötőt is, nagy Balázs átment a tisztaszobába, és a szekrényből elővette a harmonikáját, hogy zenéljenek is kicsit a Megváltó születésének tiszteletére. Pedánsan fölszítja magára, bár a hangszer egyelőre lötyögött még kissé rajta, nem úgy, mint a háború előtt. Híznia kell még, hogy passzentosan a testéhez simuljon. Amikor elhangzott a *Mennyből az angyal* első versszaka az asszonyok énekkíséretével, kis Balázs azt mondta apukájának:

– Anyuka miért nincs velünk most se, édesapám?

Nagy Balázs abbahagyta a zenét, és így felelt: – Kisfiam, velünk van, angyalként itt van velünk ő is a szobában – és mint az előbb, fölpillantott, épp a magasban muzsikát hallgató feleségére. Bebők Etel nem értette a fia kérdését, hogyhogy ne volna velük? Le is kiáltott Balcsikának, hogy „Itt vagyok én is, kisfiam!”, de valamiért a gyerek nem hallotta a szavát. És az apjának sem hitt: körülhordozva tekintetét a tetőgerendákon, így szólt: – Én nem látok senkit, édesapám.

– Na, egyél egy szaloncukrot, Balcsi – mondta az apja, hogy elterelje a fia figyelmét, és nyúlt a fa felé egy cukorért. De az bizony üres volt. Ekkor huncutul a fiára nézett, és tréfásan megfeddte a jobb mutatóját ingatva.

– Te kis bitang... –, és nyúlt egy másik cukorért. Annak a papírja is üres volt.

– Mind üres már, édesapám... – hajtotta le bűnbánóan szőke kis buksiját a fia, és nagyokat pislantott a földre lányosan hosszú pilláival.

- Nekem mindegy, kisfiam, neked nem lesz több, ha megkívánád.

Kis Balázs hálásan nézett apjára, hogy nem kap fülest a csínyért, de nagy Balázs kitalálta a gondolatait, így szólt: - Csak nem gondolod, hogy karácsonykor megbüntettek? Máshol is ürülnek a szaloncukrok papírajai, csak lehet, hogy nem ilyen gyorsan, mint nálunk - tette hozzá már nevetve nagy Balázs.

- Nem kívánok én több szaloncukrot, édesapám, hanem azt kívánom, hogy anyuka itt lehessen újra velünk.

Ekkor mind a ketten arra lettek figyelmesek, hogy valami szokatlan mozgás neszei hallatszanak a fáról. Három üres szaloncukorpapír meg-megrázkódott, illegette magát, mint egy szemérmetlen menyecske, hogy valaki bontsa ki a ruhájából. Apa és fia elkerekedett szemmel egymásra pillantottak, majd nagy Balázs óvatosan odanyúlt az egyikért, és amikor megfogta, érezte, hogy biz' az nem üres: kibontott a papírból egy szaloncukrot. Kivette, és a fia szájába tette, de olyan lassan, mintha valami nagy óvatosságot igénylő műveletet végezne, aminek kétes a kimenetele. Mint amikor a fronton a századuk tűzszerésze fel nem robbant bombát hatástalanított a lövészárokból a hidegtől és a félelemtől megdermedt bakák mellett.

Kis Balázs pirospozsgás arcoskáján mennyei mosoly terült szét, eddig ezt a cukrot találta a legfinomabbnak, pedig ugyanolyan fajta volt, mint a többi.

Az apja megvakarta korán kopaszodni kezdő fejét, és értetlenül csóválta. Harminckilenc napja jött haza, pontosan számon tartotta, de nem szólt előre a családnak, mikor érkezik, mert meglepetésnek szánta, és azt akarta, hogy az örömük még nagyobb legyen. Amikor a babódi Kertson a faléces kapuhoz ért a szekér, amelyen két másik társával hozták haza a vasútról, és ő leszállt, a felesége épp az udvari gémeskútból emelte ki a teli vödört, s amint meglátta őt, a kút kávjára tette, és leeresztette a karját.

Két percbe is beletelt, amíg Etel rádöbrent, hogy az ura itthon van. Egyszerre sírt, nevetett, egyszerre szánta és imádta a csontsovány embert, és szaladt, buk-dácsolva és szökellve a kapu felé csámpás papucsában.

Amikor odaért, nagy Balázs már bévül került, és először vártak egy kicsit, mielőtt Etel az ura nyakába ugrott volna: olyan hihetetlen és földi boldogságon túli pillanat volt. Nagy Balázs nem tudta, mit érez a felesége, mikor a nyakában csüggött: az asszonynak a torkában dobogott a szíve a csók közben, aztán apró nyilallást érzett a szíve tájéka felől, inkább csak afféle játszi csiklandást, majd először elfeketedett a világ, utána pedig hirtelen minden fehér fénybe borult, és vége. Aztán már csak a végtelen könnyűséget érezte.

Amit viszont az ura érzékelt, az ennél különösebb volt. Ahogy csókolta a feleségét lehunyt szemmel, egyszer csak hirtelen a semmit tapintotta a karjai közt: riadtan kinyitotta szemét, és valami hussanást hallott, s Bebők Etel nem volt sehol.

De ez a fura szaloncukros eset már a sokadik volt Etel eltűnése óta. Nagy Balázs anyósa és Nyanyuka arról számoltak be neki, hogy reggelente, felke-lés után, miután szellőztetik a dunyhákat, s kimennek megetetni az állatokat,

mire újra beérnek a szobába, valaki mindig beveti az ágyakat. Egyszer Nyanyuka arra is meg mert volna esküdni, hogy amikor benyitott, az egyik, már bevetett ágy súlyos, rózsamintás huzata hullámszerűen mozgott kissé, mintha láthatatlan kéz simítgatta volna egyenesre a tetejét. (Egy nagy parasztágy bevetése nem könnyű: a jól felvert vánkösök és a dunyha elegyengetése úgy, hogy a hegy méretű ágyneműhalom teteje sima és lapos legyen, komoly szakértelmet igénylő feladat.)

Aztán volt még december elsején vagy másodikán – közvetlen ádvent első vasárnapja után – az az eset, amikor a tyúkudvar melletti akácának a viharos szélben több ága letört, és a törzse is kettérepedt. Akkor derült ki, hogy belül teljesen elkorhadt, úgyhogy nem lehetett várni: azonnal ki kellett vágni. Persze apukájának kis Balázs is segített, volt egy jó fényes kisbaltája, éle, mint a penge. Amikor az ágakat vágták le róla, egy göbön megcsúszott a kisbalta, és beleállt kis Balázs bal lábfejebe, amely elkezdett erősen vérezni. Az asszonyok már azon tanakodtak, vigyék-e be az orvoshoz, amikor valami meleg fuvallat csapta meg őket a magasból a verandán, ahova a gyereket szállították, addigra már levették róla véres posztócipőjét, és döbbenet látták, hogy a seb a szemük láttára magától begyógyul.

Amikor kis Balázs apja engedélyével, sőt, unszolására megette mind a három szaloncukrot, amely az ímént a karácsonyán ficánkolt, a fiút elkezdte rázni a hideg, de nem mondta senkinek, nagy Balázs pedig ismét a harmonika után nyúlt, amelyet időközben levett, hogy ne nyomja fölöslegesen még gyöngé válait. Nyanyuka és az anyósa is szerettek volna még énekelgetni a jó meleg szobában. A kályhában a kivágott akácfa ágai pattogtak vidáman.

De ekkor hirtelen minden fa megszólalt a szobában, az akác víg hangját követték a tonettszékek, amelyek panaszosan nyikorogni kezdtek az asszonyok, kivált Nyanyuka terebélyes feneke alatt, majd a nagy, sötétbarnára festett, faragott szekrény is gondolt egyet, és recsent egy nagyot, amit rendszeresen szokott, mindig a legalkalmatlanabb pillanatokban: például amikor a szobában már lefeküdtek aludni, és épp merültek volna álomba, a csöndbe hasító recsenés kipattintotta a szendergő, csukott szemeket.

És akkor kis Balázs előrebukva szinte apja lába elé zuhant a székéről, amely felborult, s nagyot koppant, akár egy puskalövés, majd a hajópadló deszkáinak elnyúló nyögése zárta a helyiség faszerkezeteinek szimfóniáját. Apuka, nagy- és dédmama egyszerre pattantak föl, és pátyolgatták kis Balázst, majd apja a tenyerével megérintette a homlokát: – Forró! – közölte a asszonyokkal. A gyerek olyan lázas volt, hogy az eszméletét is elvesztette, a nagymamák sietősen megvetették a kályha melletti ágyat, és belefektették kis Balázst, aki lehunyt szemmel, verejtéktől csillogó homlokkal motyogott valamit.

– Mit csináljunk, Balázs?! – mondta az anyós. – Hívassuk az orvost? Mitül lázasodhatott be? Megfázhatott a hólapátolás közbe?

Szenteste éjjelén nagy hó esett, vagy fél méternyi, és reggel apa és fia megszabadították a hótól a legfontosabb utakat az udvaron: délelőtt tíz órára el

lehetett jutni a reterátra, a tyúkudvarba, a nagyházzal szemközti kiskonyhába, a disznóólhoz, a kamrába meg a kúthoz.

- Édesanyám, gyere, gyógyíts meg... - motyogta a gyerek, a fejét ide-oda dobálva a vánkoson. Csak az apa hallotta, mit mond, és elmosolyodott.

- Nincs szükség orvosra, mindjárt jobban lesz - jelentette ki nagy Balázs, mire az asszonyok kérdő tekintettel néztek rá.

Bebők Etel lehussant a magasságból, és bebújt a nagy dunyha alá a fiához, és óvó karjával szerelmetesen átfogta, melengette, és simogatta kis Balázst. Ezt persze nem látta senki, csak az apa *tudta*.

- Köszönöm, édesanyám, tudtam... hogy nem hagysz el... soha - mondta kicsit hangosabban a gyerek, és a nagymamák azt hitték, félrebeszél a láztól.

- Te vagy nekem... a legnagyobb ajándék... meg hogy apuka hazajött.

Most nagy Balázson volt a sor, hogy titokban elmorzsoljon egy könnyet a keze fejével. A parasztember - kivált ha szigorú kálomista - még karácsonykor sem mutatja ki szívesen az érzelmeit.

A gyerek hamarosan jobban lett, az asszonyok kénytelenek voltak igazat adni az embernek. Nagy Balázs Nyanyukától tudta, hogy lány korában Etelnél is sokszor előjött valami megmagyarázhatatlan láz, aztán amikor egyszer a bölcs falusi doktor, akit végül kihívtak hozzá, megvizsgálta, azt mondta, hogy „Amint férjhez megy, el fog múlni”. Úgy is lett.

Miután pár perc múlva a kisfiú szemlátomást teljesen gyógyultan kikelt az ágyból, s boldogságtól sugárzó arccal lábra állt, hirtelen kigyúltak a gyertyák a karácsonyfán. Kis Balázs így szólt:

- Anyukám, édes anyukám, nem hagytál el engemet! Most már tudom, hogy örökre velem leszel, még ha nem is látlak.

Másnap, karácsony utolsó napján Bebők Etel lelke elhagyta a földi szférát, de olyan finoman és észrevétlenül, hogy a fia nem vett észre semmit belőle, és élete hátralevő részében is, a szükség óráiban mindig érezte édesanyja óvó jelenlétét, a mámoros öröm perceiben pedig hallotta gyöngyöző kacagását.